

incidență asupra relațiilor internaționale, dacă prezintă uniformitate sau concordanță în soluții;

- *dispozițiile unor tratate internaționale* încheiate de alte state care se referă la norme cutumiare și care au un conținut asemănător în ceea ce privește configurația acestor norme, sau reguli ale unor tratate internaționale care nu au intrat în vigoare, dar care se aplică de către state în mod tacit.

Ultimele decenii au scos în evidență rolul deosebit al declarațiilor și rezoluțiilor unor foruri ale organizațiilor internaționale în fixarea unor reguli de drept cutumiar și în crearea unor noi reguli cutumiare care, pătrunzând în practica relațiilor internaționale, au devenit cu timpul norme juridice recunoscute tacit de membrii societății internaționale, unele dintre ele fiind preluate ulterior în tratate internaționale multilaterale.

În formarea normelor dreptului internațional general are loc o strânsă întrepătrundere între cutumă și tratatul internațional ca izvoare ale dreptului internațional.

O normă care la origine este cutumiară este încorporată într-un tratat de codificare sau o normă de origine convențională poate fi acceptată de state pe cale cutumiară, tratatele contribuind astfel în mod esențial la formarea cutumei, ca acte importante ale practicii generalizate.

În cazul unui tratat la care nu sunt părți toate statele, tratatul este izvor de drept pentru părți, iar între celelalte state prevederile sale se pot aplica pe cale cutumiară.

III.4.Principiile generale de drept

Teoria și practica juridică a statelor au consacrat în timp numeroase principii de drept care sunt identice sau nu diferă substanțial în legislația internă a diferitelor state, ele fiind comune marilor sisteme de drept intern (sistemul francez, cel german, cel englez, etc.) și impunându-se ca principii fundamentale ale oricărui sistem de drept intern.

Unele noțiuni de drept intern – penal, civil sau din alte ramuri – sunt considerate ca noțiuni intrinseci ideii de drept și pot fi considerate și ca postulate ale dreptului internațional. Ele au un rol deosebit în fundamentarea din punct de vedere tehnic și conceptual a dreptului internațional, dar pot juca și rolul de izvor de drept independent.

De aceea Statutul Curții Internaționale de Justiție, în art.38, menționează printre regulile de drept pe care Curtea le poate aplica în hotărârile sale și principiile de drept ale sistemelor juridice cele mai avansate, iar în practica sa judiciară Curtea s-a referit adesea la asemenea principii, aplicându-le cu caracter supletiv sau complementar ori ca norme juridice independente.

Printre aceste principii se menționează buna-credință în îndeplinirea obligațiilor convenționale, regulile de interpretare juridică (de exemplu, acela că legea specială derogă de la legea generală), principiul răspunderii pentru prejudiciul cauzat, prescripția, principiul egalității părților, dreptul de apărare în soluționarea unui diferend, autoritatea de lucru judecat, dreptul părților în proces la exercitarea unei căi de atac, unele reguli de bază ale organizării și procedurii instanțelor de judecată, etc.

Așa cum arăta un important autor de drept internațional (Ian Brownlie), într-o lucrare a sa (Principii de drept internațional public, 1990), în fapt tribunalele internaționale recurg la elemente ale raționamentului juridic în general și la analogii cu dreptul privat pentru a face din dreptul internațional un sistem viabil în cadrul proceselor juridictionale.

În literatura noastră juridică se neagă în general caracterul de izvor de drept internațional al principiilor de drept, dar în doctrina occidentală și, după cum s-a văzut, și în practica organelor juridictionale internaționale, se recunoaște valoarea juridică pentru dreptul internațional a acestor principii,

principiile generale de drept fiind considerate, ca un al treilea izvor de drept internațional, alături de tratat și cutumă.

III.5. Jurisprudența

Constituie un mijloc auxiliar de determinare a normelor dreptului internațional. De principiu, instanțele de judecată nu sunt creatoare de norme juridice, rolul lor fiind acela de a aplica la cazuri concrete prevederile actelor normative, dar hotărârile date de acestea pot avea un rol important în stabilirea existenței și a conținutului unei norme de drept, ca și în interpretarea acestora, iar prin argumentele pe care le aduc în motivarea hotărârilor lor pot juca un rol important atât în determinarea, cât și în dezvoltarea dreptului internațional.

Curtea Internațională de Justiție, tribunalele internaționale arbitrale sau curțile penale internaționale, prin autoritatea respectivelor instanțe și prin caracterul convingător al soluțiilor pe care le formulează, pot să confere hotărârilor pe care le dau o semnificație mai mare decât aceea pe care acestea le au în mod formal. Hotărârile acestor curți sunt adeseori invocate în cazuri similare pentru soluționarea altor litigii, având astfel un rol auxiliar în determinarea normelor existente de drept internațional și în crearea unor noi asemenea norme.

Pentru lămurirea conținutului unor norme de drept internațional sunt adesea invocate și hotărârile date de tribunalele interne, naționale, atunci când acestea sunt chemate să soluționeze litigii în care trebuie să se întemeieze pe instituții și norme de drept internațional public din domenii cum sunt dreptul maritim, dreptul diplomatic, etc.

III.6. Doctrina dreptului internațional

Referindu-se la „doctrina specialiștilor cei mai calificați în dreptul public al diferitelor state”, Statutul Curții Internaționale de Justiție consacră doctrina ca izvor auxiliar al dreptului internațional.

Caracterul complex, adesea lacunar, contradictoriu sau imprecis al unor norme de drept internațional determină ca rolul doctrinei, al opiniei juriștilor de drept internațional de înaltă calificare, să aibă un rol foarte important în identificarea unor asemenea norme, în stabilirea pe calea interpretării a conținutului exact al acestora și în sistematizarea lor. Deși nu este un izvor de drept în sens formal, instanțele judecătorești internaționale nefundamentându-și deciziile pe opiniile juridice, ci pe dreptul pozitiv, doctrina are un rol creator, putând să aducă o contribuție importantă la dezvoltarea dreptului internațional prin analiza științifică a normelor sale în lumina principiilor și a finalității dreptului.

În cazul doctrinei se includ nu numai lucrările științifice elaborate și opiniile individuale formulate de savanți din domeniul dreptului internațional, ci și lucrările unor importante foruri științifice internaționale, cum ar fi Asociația de Drept Internațional și Institutul de Drept Internațional, în cadrul cărora au fost întocmite și unele proiecte de codificare a dreptului internațional.

Un rol important în doctrina dreptului internațional contemporan este atribuit Comisiei de drept internațional a O.N.U. care, începând cu anul 1948, a adus o contribuție apreciată la codificarea și dezvoltarea dreptului internațional prin proiectele de convenții pe care le-a întocmit și prin comentariile juridice la aceste proiecte, prin rapoartele elaborate de membrii comisiilor asupra unor probleme de drept de mare actualitate, ca și prin opiniile exprimate în cadrul dezbaterilor ce au loc asupra problemelor ce fac obiectul activității sale.

III.7.Echitatea

Art. 38 menționat din Statutul Curții Internaționale de Justiție prevede în paragraful 2 că, în anumite cazuri concrete,

dacă părțile în litigiu sunt de acord cu aceasta, Curtea poate să-și bazeze hotărârile și pe principiile echității.

Din modul cum este formulat, rezultă că, în lipsa unei norme de drept, instanța poate să-și întemeieze hotărârea pe principii de echitate. Folosite în acest mod, normele echității nu devin ele însele norme de drept, deci echitatea nu capătă caracter de izvor al dreptului, ci doar pe acela de temei al unei hotărâri judecătorești în lipsa unei norme de drept.

Ea poate îndeplini, însă, un anumit rol în evitarea aplicării formale a unor principii sau norme de drept internațional care ar duce la rezultate contrare justiției.

Echitatea are, de aceea, dacă nu valoarea unui izvor de drept, cel puțin un important rol în crearea și aplicarea normelor de drept, care trebuie să se bazeze întotdeauna pe principiile echității.

III.8. Codificarea dreptului internațional

Diversitatea izvoarelor dreptului internațional, imprecizia unor norme de sorginte cutumiară, existența în anumite domenii a unor norme incomplete, ca și nevoile de reglementare în domenii noi ale colaborării internaționale au impus necesitatea precizării și sistematizării normelor juridice de drept internațional, deci a codificării acestora în instrumente juridice clare și fără echivoc.

Realizarea operei de codificare a ridicat o problemă de principiu în ce privește conținutul și limitele acesteia, conturându-se două linii de gândire.

Într-o primă concepție, împărtășită în general de juriști americani și englezi, codificarea ar avea numai rolul de a constata normele de drept în vigoare, fără a se preocupa dacă ele formează un sistem coerent, aplicabil în raporturile internaționale reale. O a doua linie de gândire, împărtășită de juriști din țările Europei continentale, concepe codificarea nu numai ca o prezentare și sistematizare a normelor, ci ca o operă

în cadrul căreia unele norme pot fi modificate sau abrogate și se pot crea norme noi, astfel încât să se realizeze un ansamblu coerent de norme care să corespundă nevoilor și realităților epocii.

Experiența Ligii Națiunilor, dar mai ales a ONU, a impus concepția potrivit căreia codificarea are atât scopul de a constata și preciza normele de drept internațional (codificare de *lege lata*), cât și pe cel de a dezvolta progresiv dreptul internațional prin elaborarea de noi norme (codificare de *lege ferenta*).

Codificarea are o deosebită importanță pentru dreptul internațional în general și pentru transpunerea în practică a normelor sale. Ea asigură precizia normelor de drept și întărirea coeziunii și unității dreptului internațional, înlăturând conflictele posibile între normele acesteia, înlesnește adaptarea reglementărilor juridice la evoluția rapidă a relațiilor internaționale, permițând totodată participarea tuturor statelor la opera de legiferare, ceea ce asigură în mai mare măsură credibilitatea dreptului și lărgeste baza acestuia.

Codificarea dreptului internațional se poate realiza în diferite forme:

- codificarea oficială, realizată în comun de state, sau neoficială, efectuată de organizații științifice naționale sau internaționale, precum și de oameni de știință în mod individual;

- codificarea generală, cuprinzând ansamblul normelor dreptului internațional, sau parțială, pe anumite ramuri ori domenii ale acestuia;

- codificarea principiilor generale și codificarea amănunțită;

- codificarea universală, a normelor de drept cu aplicabilitate pentru toate statele lumii și codificarea regională, care cuprinde numai normele aplicabile unei anumite zone geografice.

Preocupările de codificare a normelor dreptului internațional au apărut încă din antichitate (vezi „codul Hammurabi” și alte culegeri de reguli cu caracter juridic și religios din țările orientului antic), dar ele s-au manifestat mai cu pregnanță odată cu societatea modernă.

Asemenea preocupări de sistematizare a normelor dreptului internațional sub forma unor coduri aparțin unor filozofi și teoreticieni ai dreptului, care au studiat regulile în vigoare în epoca lor și modul de aplicare a acestora. Aceste codificări aveau un caracter neoficial.

Primele încercări de acest fel menționate în literatura de specialitate aparțin filozofului englez Jeremy Bentham care, în *Principiile dreptului internațional*, scrisă între 1786-1789, și în *Introducere la un cod internațional* (1827), făcea o sistematizare a dreptului în vigoare, elaborând totodată și noi reguli pentru asigurarea unei păci perpetue. Acestor încercări le-au urmat numeroase altele, între care trebuie menționată lucrarea savantului german John Bluntchhli, intitulată *Dreptul internațional modern al statelor civilizate, sub formă de cod* din 1868.

Aceste încercări, deși constituiau opere de erudiție deosebit de valoroase, s-au dovedit în fapt mai puțin fructuoase, deoarece urmăreau o codificare totală a dreptului internațional, ceea ce este greu de realizat, dacă nu chiar utopic.

Ulterior, diferite organizații științifice neguvernamentale, conștiente de dificultățile insurmontabile ale codificării întregului drept internațional într-o unică lucrare, au elaborat unele proiecte neoficiale de codificare pe domenii ale dreptului internațional. Printre acestea, un rol important l-au avut Institutul de Drept Internațional, înființat în 1873, Asociația de Drept Internațional, creată în același an, și Institutul de Drept Internațional, înființat în 1912.

Codificările oficiale încep a se face în secolul al XIX-lea în cadrul unor congrese sau conferințe internaționale cu participarea reprezentanților statelor.

Astfel, la Congresul de la Viena (1815) a fost codificat regimul fluviilor internaționale și, în oarecare măsură, dreptul diplomatic, la Conferința de la Paris (1856) au fost codificate unele norme ale dreptului maritim, iar la Conferința de la Geneva din același an a fost elaborată prima codificare a normelor de drept umanitar privind protecția militarilor răniți și bolnavi.

Conferințele internaționale de la Haga din 1899 și 1907 au marcat un moment important în opera de codificare a dreptului internațional. Ele au codificat regulile privind mijloacele de soluționare pașnică a diferendelor internaționale, dar sunt cunoscute îndeosebi pentru opera de codificare privind legile și obiceiurile războiului terestru și maritim referitoare la ostilitățile armate, beligeranți, mijloace permise sau interzise în ducerea războiului, regimul juridic al prizonierilor de război și alte persoane protejate în timpul conflictului armat etc.

Alte conferințe internaționale ulterioare au continuat opera de codificare a reglementărilor privind modul de ducere a războiului. Astfel, la Conferința de la Geneva din 1925 a fost adoptat „Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a armelor bacteriologice (biologice)”, la Conferința din 1929 de la Geneva s-a realizat o nouă codificare privind ameliorarea soartei răniților și bolnavilor din armatele în campanie, iar Conferința de la Geneva din 1949 realiza o amplă codificare a întregului drept umanitar aplicabil în perioada de conflict armat prin 4 convenții internaționale care se refereau la protecția prizonierilor de război, a bolnavilor, a răniților și a naufragiaților, precum și a populației civile.

Sub egida Organizației Națiunilor Unite codificarea dreptului internațional a realizat progrese deosebite.

ONU și-a propus, prin art. 16 al Cartei, ca în cadrul Adunării generale să se inițieze studii și să se facă recomandări

în scopul de a încuraja dezvoltarea progresivă și codificarea dreptului internațional. În acest scop, în 1947, a fost creată Comisia de drept internațional, ca organ subsidiar al Adunării generale, având drept sarcină formularea cu precizie și sistematizarea regulilor de drept internațional în domeniile în care există o practică juridică considerabilă, precedente sau opinii doctinare.

Ca urmare a eforturilor acestei comisii, ca și a altor comisii ale Adunării generale înființate ulterior, dar și ale reprezentanților statelor și ale unor organizații științifice neguvernamentale, au fost elaborate și încheiate numeroase *convenții de codificare a dreptului internațional*, în variate domenii, dintre care menționăm ca mai importante:

- relațiile diplomatice (Convenția de la Viena din 1961);
- relațiile consulare (Convenția de la Viena din 1963);
- relațiile tratatelor (Convenția de la Viena din 1969);
- dreptul mării (cele 4 convenții de la Geneva din 1958,

urmate de Convenția de la Montego Bay din 1982).

În cadrul Comisiei de Drept Internațional au fost elaborate și alte proiecte de convenții de codificare a unor *reguli de drept internațional* din domenii cum sunt:

- răspunderea internațională a statelor;
- folosirea în alte scopuri decât navigația a cursurilor de apă;
- relațiile dintre state și organizațiile internaționale;
- răspunderea internațională pentru daunele care decurg din acte ce nu sunt interzise de dreptul internațional.

Este de așteptat ca procesul de codificare să continue, nevoile raporturilor internaționale aducând în atenție noi domenii în care sunt necesare sistematizări și dezvoltări ale dreptului internațional.

Prin caracterul său universal și prin scopurile ei, Organizația Națiunilor Unite constituie cea mai importantă organizație internațională care a dezvoltat firavul sistem

instituit în perioada interbelică de Societatea Națiunilor. Organizația a fost creată cu scopul stabilirii unei noi ordini mondiale, atât în planul asigurării păcii și eliminării forței din cadrul relațiilor internaționale, cât și în cel al dezvoltării economice, sociale, cultural și umanitare. Cum multă vreme tendința dreptului internațional a fost scoaterea în afara legii a războiului de agresiune și a folosirii forței, Pactul Societății Națiunilor a reușit să facă un pas important în acest sens, astfel că statele-părți au acceptat anumite obligații, printre care și aceea de nu recurge la război decât în situații deosebite. A urmat Pactul de la Paris Briand-Kellogg ca o completare, însă documentul care a constituit o etapă decisivă în dezvoltarea dreptului internațional a fost Carta ONU. O primă tentativă de creare a unei organizații interstatale cu caracter general și permanent a fost Societatea Națiunilor, al cărui Pact, Pactul Societății Națiunilor, a fost elaborat și adoptat la Conferința de Pace de la Versailles din 28 iunie 1919, constituind prima parte din tratatele semnate de învingători cu Germania, Austria, Turcia și Ungaria. Pactul Societăților Națiunilor s-a construit pe două prevederi importante: obligația de neagresiune și asistența mutuală, pe de o parte, și, pe de altă parte, pe libertatea de a recurge la război numai după epuizarea mijloacelor pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale. Tratatele de la Paris din 1919-1920 au marcat dezmembrarea Imperiului Habsburgic, apariția de noi state independente în cadrul comunității internaționale și încercarea de creare a unei organizații cu caracter universal care să aibă drept scop menținerea păcii, îngrădirea recurgerii la război și respectarea dreptului internațional. Începutul celui de-al doilea război mondial a însemnat căderea definitivă a sistemului de la Versailles⁹².

Un moment foarte important în sfera relațiilor internaționale din perioada interbelică a fost constituirea Organizației Internaționale a Muncii în 1919 (prima organizație

---

⁹² A. Năstase, B. Aurescu (2011), op.cit., p. 4.

internațională interguvernamentală – Uniunea Telegrafică Internațională – fusese deja creată în 1865⁹³). Această organizație s-a înființat la 11 aprilie 1919 cu scopul de a ocroti demnitatea muncitorilor, de a contribui la îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și a nivelului de trai, de a realiza bunăstarea economică, de a ocroti sănătatea muncitorilor, protecția mamei și a copilului, de a asigura posibilități egale în domeniul pregătirii profesionale și învățământului. Procesul creării de noi organizații prefigura sistemul instituțiilor specializate ale ONU și pentru prima dată în istoria societății internaționale apărea o organizație internațională cu competențe jurisdicționale – Curtea Permanentă de Justiție Internațională.

Conferințele de la Geneva din anii 1925 și 1929 au avut un aport deosebit prin adoptarea în 1925 a *Protocolului privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a armelor bacteriologice (biologice)*, iar în 1929 s-a realizat o nouă codificare privind ameliorarea soartei răniților și bolnavilor din armatele în campanie. Prin *Pactul oriental de securitate* din 1925 de la *Locarno* s-a dezvoltat instituția securității colective, prin care se urmărea crearea unui sistem de prevenire a agresiunii și de respingere a ei prin cooperarea cu alte state. Definiția agresiunii a căpătat contur prin *Convenția de deținere a agresiunii* încheiată la 5 iulie 1933 la Londra între URSS și alte state, între care și România (celelalte state participante au fost Afganistan, Estonia, Letonia, Persia, Polonia, Turcia⁹⁴) în cadrul Conferinței pentru dezarmare și a intrat în vigoare la 17 februarie 1934. Acest document are o importanță istorică, am putea spune, având la bază Pactul Briand-Kellogg care interzice orice agresiune. Pentru întărirea securității generale și a păcii era necesar să se definească cât mai clar agresiunea, dat fiind că

---

⁹³ R. Miga-Besteliu (2008), *Drept internațional public*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, p. 57.

⁹⁴ D. Mazilu (2005), op.cit., p. 72-73.